

Кірієнко О.Д.

Феномен політичного відчуження індивіда в контексті глобалізаційних трансформацій

Кірієнко Оксана Дмитрівна, аспірантка
Кафедра теорії та історії політичної науки
Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна

Анотація. У статті з'ясовано сутність феномену політичного відчуження, що постає внаслідок активного перебігу процесів глобалізації. Досліджено головні причини актуалізації цього явища: розмивання суверенітету національної держави, неконтрольованість інформаційних потоків, вплив недержавних акторів на міжнародній арені й внутрішньосупільні процеси. Встановлено причинно-наслідковий зв'язок між деформаціями у структурі політичної ідентичності індивіда та ступенем його відчуження, а також роль гібридних ідентичностей у цьому процесі. Проаналізовано особливості прояву кризи демократії в контексті політичного відчуження на сучасному етапі крізь призму проблем свободи та технологізації суспільно-політичних рішень. Представлено дві відмінні стратегії подолання політичного відчуження – глобалістську та антиглобалістську.

Ключові слова: глобалізація, політичне відчуження, політична ідентичність, розмивання суверенітету, криза демократії

Глобалізація – складне та багатогранне явище, що впливає на індивіда і в межах, і зовні національної держави. Відкритий інформаційний простір, бурхливий розвиток мережевих взаємодій та висока мобільність радикально змінили уявлення людини про своє місце у світі. Національно-державна складова в системі ідентифікаційних орієнтирів індивіда втрачає колишнє нормативне значення для позиціонування його як повноправного члена політичної спільноти. Усе це провокує відсутність політичного мислення у більшості членів комплексних і заснованих на поділі праці суспільств, наслідком чого є поява нового виду політичного відчуження та своєрідне інсценування демократії, орієнтоване на індивіда [2; 14].

Метою цієї статті є дослідження сутності та особливостей політичного відчуження індивіда в умовах глобалізації і змін у структурі політичної ідентичності людини.

Проблематика політичного відчуження широко вивчається у працях західних науковців. Зокрема дослідження Р. Вілсона та С. Мадді значно поглибили розуміння соціальної природи феномену відчуження, Н. Аберкромбі, Б. Бакстер, З. Бауман, К. Касторіадис, А. Курелла, А. Шафф акцентують на загальноантропологічному змісті відчуження під впливами глобалізації та інформаційного суспільства. Проблематику відчуження торкаються російські вчені А. Грицанов, М. Мамардашвілі, а її політичний аспект у добу глобалізаційних трансформацій досліджується у працях українських науковців Р. Зимовця, Я. Чайковського, Л. Кучми, С. Денисюк. Проте слід зазначити, що загалом в українській політологічній літературі ця проблематика є недостатньо вивченою, відсутні комплексні роботи на дану тему. Винятком є дослідження Я. Чайковського феномену політичного відчуження людини в сучасних теоріях політичного лібералізму.

Існує ряд принципово відмінних моментів щодо сутності феномену політичного відчуження в індустріальному та постіндустріальному суспільствах. Передовсім у постіндустріальному суспільстві рівень економічного розвитку втратив статус основоположного індикатора, що впливає на ріст відчуження. Його замінив абстрактний показник солідаризації суспільства, його згуртованості, адже причиною відчуження в постіндустріальному суспільстві є неадекватність політичних інститутів новим формам суспільної солідарності. Головним носієм відчуження в індустріаль-

ну епоху є робітничий клас, у постіндустріальну – середній клас. В індустріальному суспільстві політичне відчуження мало суто екзогенний характер, тобто було результатом політики і рішень, здійснених над суб'єктом, у постіндустріальний період політичне відчуження набуває ознак ендогенності, більшою мірою будучи результатом внутрішнього вибору. На протигагу «колективній безвідповідальності» індустріальної епохи постає індивідуальна відповідальність кожного в постіндустріальний час.

Людина політична як суб'єкт опосередковує свої владні амбіції контекстом загального горизонту відкритих можливостей та правил (політично інтегрований світ). Сфера політичного, на думку Х. Арендт, – це «бажання жити разом» (фактично визнання «спільного» є передумовою індивідуального) [6]. Тут необхідно зупинитись на двох ознаках, через які постає людина політична. Перша – сфера приватної автономії, конституційована перед Іншим, тобто – визначений мінімум прав і свобод, на які не може зазіхати Інший. Ця характеристика з'являється в контексті «соціальності» людини. Друга ознака – політична автономія, на підставі якої адресат політичних рішень одночасно є автором цих рішень чи принаймні має змогу впливати на їхнє виробництво.

Політичне відчуження постає як ситуація, в якій загальний горизонт політичних можливостей не сприймається як умова закріплення індивідуальної політичної можливості чи волі. Відбувається розрив зв'язки автор-адресат політичного рішення, що приводить до фрагментації або ж повної самоліквідації політичної автономії. Проте політичне відчуження переживають не лише адресати політичного рішення, але і його автори. Для політичного відчуження принциповим є руйнування зв'язки (автор-адресат), а значить – відчуження людини політичної від власної сутності, її подвоєння. У результаті такого розриву людина стає неспроможною впливати на інституційну складову або, маючи змогу впливати на неї, не знаходить у цьому сенсу.

Політичне відчуження може виявлятися у формі ігнорування політичного як такого і відходу у неполітичні реалії. «Влада сама по собі, народ сам по собі» – формула, що виражає подібний ступінь політичного відчуження. Такий стан передбачає існування глибокого скепсису стосовно будь-якого державного устрою чи режиму і стимулює існування неформальних

інститутів. Однією із форм такого типу відчуження є ототожнення особистої і політичної автономії громадянина. Фактично здатність впливати на інституційний вимір політики та її структурованість зводиться до рівня визначеного мінімуму свобод та гарантій невтручання політичної влади в життя людини.

Ініціатива відчуження може виходити і від самої політичної влади, і зі сфери повсякденних інтеракцій громадян. Будь-яка конкретна політична влада завжди заікавлена у самозбереженні (своєрідному увіковіченні) соціальних інститутів, на які опирається. Подібне увіковічення здійснюється шляхом максимальної реіфікації інститутів у свідомості громадян. Реіфікація (термін Ф. Джеймсона) – процес перетворення абстрактних понять у нібито реально існуючі феномени. Головний інструмент реіфікації – надання інститутам онтологічного статусу, не залежного від людської діяльності та сигніфікації, таким чином, що конкретні соціальні та політичні інститути постають як універсальні. Разом із реіфікацією інститутів онтологізуються і соціальні ролі. Будь-яка соціальна влада априорі прагне того, щоб в її інституційних рамках людина цілком ототожнювала себе з об'єктивним смислом ролі соціальної дії. Реіфікація ролей зменшує суб'єктивну дистанцію, встановлену індивідом між собою і виконанням ролі.

Проте реіфікація інститутів та пов'язаних із ними соціальних ролей не є безпосередньою передумовою політичного відчуження. Політичне відчуження розвивається в силу інших обставин. По-перше, передача інституційної структури від одного покоління до іншого, як правило, висуває необхідність її повторної легітимізації. Інститути, отримані «у спадок», не вражають очевидністю своєї ефективності чи справедливості в очах нового покоління. Виникає потреба реконструкції їхніх смислів. І подібна реконструкція розсекречує псевдоуніверсальний статус інституційної системи (виявляється, що інститути створюються людьми і можуть змінюватись у ситуації невідповідності суспільним запитам). При цьому спротив, що здійснюється «старою» політичною владою (неважливо, чи має цей спротив інерційний характер, чи здійснюється як стратегія влади, спрямована на самоконсервацію) породжує відчуження. Переважно в очевидностях функціонування інституційної складової приховуються репресивні відносини, пов'язані з нав'язуванням встановленої структури інститутів та розподілу соціальних ролей. Такий стан речей безпосередньо впливає на структуру ідентичності та процес її становлення. Адже політична ідентичність індивіда формується як певна сукупність уявлень щодо свого місця в суспільстві, цінностей та поведінкових моделей, що утверджуються на основі співвіднесення себе із суспільно значимими орієнтирами та рольовими функціями у публічній сфері, а також політичними інститутами і відносинами.

Основою ідентичності є своєрідна інтенційна спрямованість індивіда на політичний інститут чи роль. Так відбуваються незворотні зміни і в структурі політичної ідентичності, коли не просто змінюється якість об'єкта ідентифікації (політичного інституту чи ролі), а й ставиться під сумнів сама необхідність ідентифікації в принципі, що є наслідком індивідуалізму,

з одного боку, та негативної глобалізації – з іншого, що вже не дозволяють здійснити повноцінну реіфікацію інститутів у свідомості [6].

Отже, у світі спостерігається якісно нова тенденція в політичному відчуженні, що походить саме від «неелітарної» частини суспільства. Сутністю цього феномену є відчуження від політичного як такого. Серед основних причин – зміна ролі держави, адже протягом попередніх століть політичне фактично ототожнювалось зі сферою національної держави. Проте в сучасному світі держава поступається власними позиціями іншим акторам міжнародних відносин. Серед чинників послаблення національної держави та розмивання її суверенітету:

– ТНК й транснаціональні мережі, які починають відігравати щораз помітнішу роль у міжнародних відносинах і з часом можуть стати повноправними членами міжнародних організацій; відповідно корпоративна ідентичність посилюється і конкурує із політичною ідентичністю;

– міжнародні інститути, що висувають щораз більший обсяг претензій на владу та регулювання економічних і політичних процесів;

– прогресуючий мультикультуралізм сучасних держав, який ставить під сумнів поняття домінуючої національної культури; більше того сам «мультикультуралізм» як гібридна форма культури стає домінуючим;

– неконтрольованість світових інформаційних потоків [8].

Отож, ці чинники є проявами явища глобалізації, основною рисою якої є корінна трансформація просторовості життєвого світу, так зване «ущільнення мереж світових зв'язків» (Е. Гідденс) [5]. Суттєво, що життєвий світ перестає бути локальним, територіально обмеженим і перетворюється у певний комунікативний гіперпростір, що функціонує за допомогою сучасних засобів зв'язку, в першу чергу мережі Інтернет. Інформація стає основним ресурсом влади (особливо це пов'язано з посиленням впливу комунікативних мереж), вона трансформується у спільний знаменник таких класичних ресурсів влади, як «сила» і «багатство», проте, на відміну від них, володіє принципово невичерпним та неієрархічним характером, що і провокує зміну характеру розподілу знань. Знання стає об'ємнішим та «плинним». Пропускна здатність інформаційних потоків визначає успішність будь-якої форми влади.

Через послаблення національної держави та розвитку інформаційних мереж особиста автономія людини тотально зросла. Такому розширенню відповідає прогресуюча децентралізація та розширення компаній, своєрідна деколонізація корпорацій в демасифікованому суспільстві, а також розмивання масових суспільно-політичних рухів на користь різноманітних локальних тимчасових фрагментів електорату, що мають на меті конкретні й короткотривалі цілі. Замість високостратифікованого суспільства, в якому декілька частин об'єднуються для формування більшості, ми маємо справу із конфігуративним суспільством, де виокремлюються тисячі меншин із короткотривалою діяльністю (у більшості випадків) [6].

Впливи держави на сферу індивідуальної автономії стають мінімальними через втрату контролю над передумовами її розвитку – комунікативними потоками та пов'язаними з ними економічними чинниками. Через технічний прогрес й уже сформовані правила індивідуальна автономія стає самодостатньою, омійаючи політичний вимір.

Окремо підкреслимо, що вплив національної політики на трансформацію світових інститутів різко обмежується. Неможливість контролювати інформаційні потоки і формування різних трансдержавних утворень привели до того, що людина щораз більше асоціює себе саме із подібними утвореннями, аніж із власним національним громадянством. Тут варто підкреслити, що гібридні ідентичності виникають у процесі адаптації традиціоналістських структур до сучасності. Відповідно, вони можуть стати як джерелом модернізації, так і джерелом регресу та дезорганізації спільноти.

З іншого боку, світ, що постійно ускладнюється, і розширений потік рішень приводять до кризи представницької демократії та дискредитації традиційних політичних еліт, котрі вже не в стані інтегрувати різновекторні групи, об'єднані різноманітними стильовими спільнотами. У силу таких обставин влада не передається, а є хаотичною, і в кожний окремий момент нікому не відомо, хто має реальні повноваження (на відміну від номінальних), а головне – як довго ці повноваження існуватимуть. У такій своєрідній напіванархії індивіди стають озлоблено цинічними і до своїх «представників», і взагалі до можливості бути кимось «представленими». Тут маємо справу з так званим феноменом ресентименту. За Г. Шелером, ресентимент характеризується двома принциповими ознаками – почуттям безсилля й озлобленості, гальмуванням і перенесенням відповідної реакції на інший час [6].

Ціннісний ресентимент постає як нездатність індивіда активно реагувати на «несправедливість», пригальмовування реакції та перенесення її із конкретного об'єкта на його ціннісні характеристики (відповідно, негатиї підлягають соціальні та політичні інститути, що їх підтримують). Характерно, що стан ціннісного ресентименту є одночасно супутньою ознакою і наслідком негативної глобалізації – розмивання державного суверенітету, вибіркового та непропорційного розвитку ринків і капіталу, загрози тероризму, погіршення стану навколишнього середовища і т.д. Знову спостерігаємо незворотні руйнівні зміни у структурі політичної ідентичності, адже саме у стані ціннісного ресентименту всі види відчуження переплітаються у єдиний елемент: екзистенційне відчуження викликає ціннісну негатию, а разом із нею і політичне відчуження, що руйнує структуру політичної ідентичності. Парадоксально, що найбільший потенціал ресентименту міститься у демократичному принципі рівності – коли з'являється можливість порівнювати себе із іншими. Стимулювання конкуренції в усіх сферах життя орієнтує людину на дії, що розгортаються на фоні постійного порівняння себе із Іншим. Подібна постійна орієнтація на порівняння породжує відчуження індивіда від самого себе, залишаючи актуаль-

ними лише співвідносні з Іншим можливості буття [3; 101-102].

Отже, політичне відчуження нового зразка є одним із наслідків кризи демократії, що лежить головню не у зовнішніх впливах, через «замахи на свободу та рівність», а в суперечності та некогерентності її структури та структури сучасного суспільства. Проблемність втілення повноцінної ідеї демократії на сучасному етапі виходить найперше із неможливості повної реалізації принципу свободи, що є невід'ємною складовою цієї ідеї. Адже для постмодерного суспільства характерною є можливість «купівлі» індивідуальності (головного засобу вираження свободи), що і перетворюється на пряму дію несвободи [10; 98]. Цю кризу можемо спостерігати на прикладах неефективності та нездатності урядів самотужки забезпечити добробут, стабільність та безпеку громадян.

Важливо врахувати такий аспект, як технологізація суспільно-політичних рішень, що приймаються глобалізованою елітою та вимагають високого професіоналізму. Подібне явище усуває громадян від процесу прийняття рішень і, відповідно, суперечить демократичному принципу більшості. Поступова професіоналізація політичної та загалом публічної сфери загострює приховану протягом ХХ ст. суперечність між демократичним та елітарним принципами політики.

Гостро для демократії в умовах глобалізації стоїть проблема «капіталізму без праці» та «капіталізму без податків», що є наслідком існування постіндустріальних суспільств і характеризується постійним зменшенням витрат праці на виробництво і відповідно збільшенням безробіття або ж поширення феномену тимчасової зайнятості, що не гарантує політичних і громадянських свобод. «Щоб наповнити життя політичними свободами, громадяни повинні тим чи іншим способом заробляти собі на життя. Праця завжди лежала не лише в основі особистого, але й політичного існування», «...політичної свободи не буває без матеріальної безпеки...», а відповідно не буває й демократії», – стверджує У. Бек. Окремий аспект кризи демократії та проблеми політичного відчуження складає криза традиційних колективних форм самоорганізації [4; 72].

Знаковим у площині політичного відчуження є питання безпеки. Базуючись на міцному екзистенційному фундаменті – людських страхах, безпекова політика породжує ряд технологій, що сприяють імітуванню реалізації політичного інтересу громадян, а відповідно і їх залученості. Підкреслимо, що сучасна людина не здатна оцінити потенціал ризику, опираючись лише на власний досвід. Через тиск інформаційного простору індивіду залишається лише вірити посадовцям та експертам, думку яких він не здатний цілком верифікувати. У публічному просторі існує стійка тенденція применшення реальних ризиків та перебільшення міфічних (так звана сек'юритизація безпеки). Вона демонструє, що влада не сидить склавши руки, а вирішує проблеми, пов'язані із ризиком (безвідносно, наскільки констатація подібної ситуації як ризикової є виправданою). Така активність є своєрідним ефектом показової вистави. Найкраще ілюструє її війна з тероризмом, що формує новий спосіб управління через доведення необхідності посилення влади для забезпе-

чення особистої безпеки громадян, а часто й обмеження їх свободи [3; 28-34]. Стимулювання страху нових і незрозумілих ризиків є чинником накопичення політичного капіталу.

Отже, індивідуалізація, розмивання суверенітету національної держави в комплексі з кризою демократії – основні причини політичного відчуження громадян. Одночасно сфера політичної публічності необхідна, оскільки лише в ній залишається можливість формування комплексу універсалістських цінностей, що є відмінними від будь-якого горизонту індивідуальних. Даний комплекс є ефективним для запобігання розпаду світу, що «сповзає» у гоббсівський стан «війни всіх проти всіх» з тією лише різницею, що тепер ця війна буде розгортатися не між індивідами, а між транснаціональними спільнотами.

Відповідно існує і дві головні стратегії боротьби з політичним відчуженням у глобалізованому світі. Перший – глобалістський – базується на переконанні, що глобальному комунікативному, економічному й технологічному світу повинні відповідати (а часом і протистояти) інститути, котрі будуть використовувати сучасні засоби комунікації, сприяти економічній інтеграції, а також контролювати технологічний прогрес.

Такий план розвитку політичних інститутів має на меті, з одного боку, делегування частини повноважень національних держав новим наднаціональним інститутам, а з другого боку – формування у громадян нової ідентичності, наприклад, європейця чи громадянина демократичної держави загалом. Таким чином політика долає свій локально-національний характер і має змогу адекватно вписатися в сучасні міжнародні тенденції, спровоковані глобалізацією. Глобальні політичні інститути встановлюють певний контроль над інформаційними потоками, виробляють ефективніші форми прийняття рішень і регламентують функціонування політичної влади. Таким чином, участь у політиці знову стає актуальною та ефективною.

Основним недоліком такого підходу є неврахування ряду принципових моментів, адже сам факт створення нових міжнародно-представницьких інститутів на основі уже чинних може привести до повного політичного відчуження. У результаті між громадянином та органом, що приймає рішення, встановлюється більше представницьких ланок і зворотній зв'язок ще більше утруднюється. Тому, враховуючи сучасну структурну строкатість європейського суспільства і різноманіття його інтересів, питання, хто представляє дане суспільство в Європарламенті, а тим паче в уряді, стає більш ніж актуальним. Важливо врахувати те, що створення наднаціональних інститутів повинно спиратися на впровадження нових форм участі громадян в політичному житті, включаючи електронні плебісцити, надання великих повноважень місцевій владі та голосування випадковою вибіркою. Без застосування подібних форм участі політичне відчуження тільки поглибитися. Гіпотетично допускаючи максимально ефективне й оперативне прийняття рішень подібними наднаціональними структурами, що володіють легітимною владою і можуть приймати загальнообов'язкові рішення, питання про можливість їх існування та високу ефективність залишається вкрай

складним в силу внутрішньої суперечливості самого процесу глобалізації, адже цей феномен, будучи універсалізацією каналів комунікації, інтенсифікує процес сегментації та атомізації суспільства.

Антиглобалістський підхід до вирішення проблеми політичного відчуження виходить з того, що індивідуальна автономія громадян поширюється далеко за рамки, обумовлені національною державою, отримавши канали комунікації, які не контролюються інституційною владою. Традиційний світ національних суспільств поступається місцем величезній кількості індивідуальних світів, що структуровані не національною мовою і традиційним алгоритмом знань, а стилями життя, які сформовані на основі глобальних комунікацій. Ці світи є різноманітними, транснаціональними та недовговічними. Така ситуація дещо подібна до економічних реалій, де також функціонують й переважають автономні «центри прибутку», з яких створюються потужні міжнародні корпорації. Новими важливими ознаками сучасності стають транснаціональний комунікативний характер, рефлексивність, тісний взаємозв'язок етичного та економічного аспектів (здатність послідовно матеріалізувати власну етичну установку). Розсіювання суспільства на локальні групи, об'єднані стилем життя, зумовлене ущільненням комунікативних зв'язків. Стиль життя виступає новою екзистенційною парадигмою, котра включає в себе не тільки автентичне самоусвідомлення, але й автентичність відносин з іншими та автентичність самоактуалізації в локальних і глобальних соціально-політичних контекстах [6].

Отже, трансформація «політики емансипації» у політику стилів життя, на яку вказував Е. Гід-денс, включає максимальну децентралізацію влади та можливість артикуляції будь-якої теми в рамках принципово необмеженого комунікативного поля. Саме в такому двосторонньому русі можна подолати політичне відчуження, характерне для споживацького суспільства. Незважаючи на те що подібне зміщення в політиці залишає певне місце для політичної автономії, воно не вирішує більшості проблем, пов'язаних із викликами глобалізації.

Питання самоактуалізації індивідів та груп у глобальному світі так чи інакше передбачає глобальну політику. Специфічна політизація самості, а також політизація малих груп, що є характерними для політики «стилю життя», відсилається до сфери глобального політичного дискурсу, в якій можуть включатися нові найрізноманітніші теми. Без такого дискурсу залишається пряма загроза політичного відчуження як відходу в «дополітичний» стан. Залишається відкритим питання про формування універсальних політичних цінностей, за допомогою яких здійснювався б легітимний контроль над різноманітними сферами діяльності, передовсім над розвитком сучасної техніки [7, 115–116].

Не дивлячись на кардинальні протиріччя, глобалісти та антиглобалісти погоджуються принаймні у двох питаннях. Світ повинен залишатися політичним, тобто таким, у якому люди наділені, крім індивідуальної автономії, ще й політичною ідентичністю. В іншому випадку політична влада може бути узурпована відокремленою елітою чи недоступна внаслідок

втрата контролю над власними умовами відтворення. По-друге, феномен політичного відчуження має нормативний сенс і стикається із проблемою відтворення політичних інститутів суспільства в епоху глобалізації. Це проблема неадекватності політичних інститутів новій, ще не до кінця сформованій, проте уже досить вираженій структурі глобального мозаїчного суспільства. Тому подолання політичного відчуження сучасної епохи може бути пов'язане лише з радикальною перебудовою сучасних політичних інститутів.

Отже, проблеми політичного відчуження зумовлені дисбалансом між усе ще масовою по своїй суті демократичною політичною системою (вибори, «масові» політичні рухи) і вже не масовим, а дедалі дискретнішим суспільством. Породжені глобалізацією, такі тенденції, як індивідуалізм, плюралізм стилів життя і переконань, соціальна та політична мобільність суб'єктів (котрі майже не приймають звичних форм) зумовлюють несприйняття політичної сфери як важливого механізму для закріплення індивідуального буття-у-світі. Основні причини – в послабленні ролі держави внаслідок розмивання суверенітету, впливі кризи ідентичності, прогресуючого мультикультуралізму та неконтрольованих інформаційних потоків. У фундаменті сучасної держави відбулося своєрідне роздвоєння – чимала частка влади відійшла до політично некерованого глобального простору, проте політика – спроможність задавати мету і напрям

руху – не здатна дієво функціонувати на планетарному рівні і, як раніше, залишається локальною. Брак влади призводить до того, що наявні політичні інституції, їхні ініціативи стають дедалі менше пов'язаними із життєвими проблемами громадян національних держав. Отже, роз'єднання влади і політики у рамках державного утворення призводить до контрактації щоразу більшого обсягу ринкової сили, приватної ініціативи або індивідуальної опіки. Власне, такий стан є прямим наслідком політичного відчуження, адже яскраво демонструє неможливість існування політичної автономії на глобальному рівні – де автор політичного рішення є нечітким (переважно анонімним), а хоч якийсь вплив адресата на нього повністю виключається об'єктивними обставинами роз'єднаності в часі та просторі. Додатково такі обставини унеможливили повноцінну реіфікацію інститутів у свідомості індивіда, що призводить до руйнування структури його політичної ідентичності.

Таким чином, у національній державі з'являються впливові конкуренти в боротьбі за право будувати політичну ідентичність – мережеві спільноти, транснаціональний корпоративний бізнес, діаспоральні світи та наднаціональні структури. Разом з тим сфера політичної публічності необхідна, так як лише в ній залишається можливість формування комплексу універсалістських цінностей, що є ефективним інструментом інтеграції суспільства.

ЛІТЕРАТУРА (REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Бауман З. Глобализация. Последствия для человека и общества / Зигмунт Бауман; пер. с англ. – М.: Весь Мир, 2004. – 188 с.
Z. Bauman, Globalization. Consequences for the individual and society / Zygmunt Bauman; transl. from English. – M.: Ves' Mir, 2004. – 188 c.
2. Бауман З. Индивидуализированное общество / Зигмунт Бауман; пер. с англ. – М.: «Логос», 2005. – 390 с.
Z. Bauman, The Individualized Society / Zygmunt Bauman; transl. from English. – M.: "Logos", 2005. – 390.
3. Бауман З. Плинні часи. Життя в добу непевності / Зигмунт Бауман; пер. з англ. – К.: «Критика», 2013. – 176 с.
Z. Bauman Liquid Times. Living in the age of uncertainty / Zygmunt Bauman; transl. from English. – K.: "Critica", 2013. – 176 p.
4. Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну / Ульрих Бек; пер. с нем. – М.: Прогресс-Традиция, 2000. – 384 с.
Beck U. Risk Society. On the way to another modernity / Ulrich Beck; transl. with it. – M.: Prohress-Traditsyya, 2000. – 384.
5. Гидденс Э. Судьба, риск и безопасность [Електронний ресурс] / Энтони Гидденс // THESIS. – 1994. – № 5. – Режим доступу: http://igiti.hse.ru/data/417/313/1234/5_2_1Gidd.pdf – Назва з екрану
Giddens, A. Fate, risk and safety [E resource] / Anthony Giddens // THESIS. – 1994. – № 5. – Mode of access: http://igiti.hse.ru/data/417/313/1234/5_2_1Gidd.pdf
6. Зимовец Р. Феноменология политического отчуждения [Електронний ресурс] / Р. Зимовец – Режим доступу: http://www.raskopki1.kod.kiev.ua/new_page_5.htm
Zimovets R. Phenomenology of political alienation [E resource] / R. Zimovets – Mode of access: http://www.raskopki1.kod.kiev.ua/new_page_5.htm
7. Коноплин Ю.С. Проблемы индивида как актора мировой политики в условиях развития процессов глобализации / Ю.С. Коноплин, О.В. Красина // Вестник Российского университета дружбы народов. – Сер.: Политология. – 2001. – № 3. – С. 111–123.
Konoplin YS Problems of the individual as an actor in world politics in terms of development of processes of globalization / Y.S. Konoplin, O.V. Krasin // Vestnyk Rossyyskoho unyversyteta druzhby narodov. – Ser.: Polytolohyya. – 2001. – № 3. – S. 111–123.
8. Отчуждение человека в перспективе глобализации мира [Е-ресурс] / Под ред. Маркова Б.В., Солонина Ю.Н., Парцвания В.В. // Сборник философских статей. – 2001. – Выпуск I. – Режим доступу: <http://anthropology.ru/ru/texts/gathered/global/index.html>
Alienation person perspective of globalization of the world [E-source] / Ed. Markov B.V., Corned Y.N., Partsvaniya V.V. // Sbornyk fylosofskykh statey. – 2001. – Vypusk I. – Acces mode: http://anthropology.ru/ru/texts/gathered/global/index.html
9. Фененко Ю. Безопасность личности как научная проблема [Е-ресурс] / Ю.В. Фененко // Обозреватель – Observer. – 2008. – № 2. – Режим доступу: <http://www.portal.mgimo.ru/publish/document8173.phtml>
Fenenko Y. Bezopasnost personality as a scientific problem [E resource] / V. Fenenko // – Observer. – 2008. – № 2. – Mode of access: http:// www.portal.mgimo.ru/publish/document8173.phtml
10. The sociology of Zygmunt Bauman: challenges and critique / ed. by Michael Hviid Jacobsen and Poul Poder. – Cornwall: Ahgate, 2008. – С. 32–163.
The sociology of Zygmunt Bauman: challenges and critique / ed. by Michael Hviid Jacobsen and Poul Poder. – Cornwall: Ahgate, 2008. – С. 32–163.

Kiriienko O.D.

The phenomenon of political alienation of the individual in the context of globalization transformations

Abstract. The article deals with the specific phenomenon of modern political alienation that arises as a result of active processes of globalization. The main reasons for updating this phenomenon - the erosion of the sovereignty of the nation state, uncontrolled information flow, strengthening the role of non-state actors in the international arena have been investigated. Special attention was paid to causal link between the deformations in the structure of the political identity of the individual and the degree of alienation and the role of hybrid identities in the process. The features of the manifestation of the crisis of democracy in the context of political alienation at this stage - in the light of the problems of freedom and technologizing public policy decisions have been researched also. Two different strategies to overcome political alienation - the globalist and anti-globalization have been presented.

Keywords : *globalization, political alienation, political identity, erosion of sovereignty, the crisis of democracy*

Кириенко О.Д.

Феномен политического отчуждения индивида в контексте глобализационных трансформаций

Аннотация. В статье исследована сущность нового феномена политического отчуждения, что появляется в результате активного протекания процессов глобализации. Выявлены основные причины актуализации этого явления – размывание суверенитета национального государства, бесконтрольность информационных потоков, утверждение роли негосударственных акторов на международной арене. Установлена причинно-следственная связь между деформациями в структуре политической идентичности индивида и степенью его отчуждения, а также роль гибридных идентичностей в данном процессе. Проанализированы особенности проявления кризиса демократии в контексте политического отчуждения – через призму проблем свободы и технологизации общественно-политических решений. Представлено два противоположных проекта преодоления политического отчуждения .

Ключевые слова: *глобализация, политическое отчуждение, политическая идентичность, размывание суверенитета, кризис демократии*